



KEVSER SURESİ

Rahman Rahim Allah'ın Adıyla

Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu hâlde Rabbin için namaz kıl ve tekbir
alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır.
Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin duyandır.

Ehl-i Beyt Serisi: 10

İMAM RIZA

(Ona Selam Olsun)

Telif Komisyonu

(Hak Yolunda Müessesesi)

Çeviri:

Cafer Bendiderya

KEVSER

Kevser Yayınları: 120

Kitabın Orijinal Adı: Pîşvayan-i Masûm / Zindegînamey-i Çehardeh Masûm

Yazarı: Telif Komisyonu (Muessese-i Der Rah-ı Hak)

Çeviri: Cafer Bendiderya

Emeği Geçenler: Habip Coşkun - Musa Güneş
İbrahim Aras

Dizgi ve Mizanpaj: Kevser

Kapak: Hasan Başbuğ

Baskı: Yılmaz Matbaacılık (Sertifika: 27185)

Litros Yolu 2. Matb. Sitesi 3 NB 2

Zeytinburnu-Topkapı / İst. Tel: 0212 493 00 85

Basım Tarihi: 1. Baskı: Haziran 2007 / 2. Baskı: Haziran 2013

ISBN: 978-9944-709-04-0

Not: Çeviride kitabın 1381 hicrî Şemsî tarihli 1. baskısı esas alınmıştır



Kevser Yayınları

Sofular Mah. Simitçi Şakir Sok. No: 14 / 1

Fatih – İSTANBUL

Tel: 0212 – 534 35 28 / 555 16 66

Faks: 0212 – 631 36 01 / 555 22 12

www.kevseryayincilik.com

İÇİNDEKİLER

İmam Rıza'nın (a.s) Doğumu.....	7
İmam Rıza'nın (a.s) İmameti.....	9
İmam Rıza'nın (a.s) Ahlâkı	13
İmam'ın Hilafet Sistemine Karşı Tutumu.....	19
Harun Dönemi	19
Emin Dönemi	20
Me'mun Dönemi	21
İmam Rıza'nın Veliahtlığı	23
Olayın Aslı	25
Medine'den Merv'e.....	31
İmam Rıza (a.s) Nişabur'da.....	33
Me'mun'un Önerisi	37
İmam Rıza Neden Veliahtlığı Kabul Etti?	38
İmam Rıza'nın (a.s) Tutumu.....	39
Veliahtlık Merasimi	40
Bayram Namazı Kıldırma.....	43
İmam'ın İlmî Münazaraları.....	47
İmam Rıza'nın (a.s) Şahadeti	51
İmam Rıza'dan Veciz Sözler.....	55
İmam Rıza'nın Bazı Sorulara Cevabı	57

İMAM RIZA'NIN (A.S) DOĞUMU

Hicrî 147 yılında zilkade ayının 11'inde Medine'de, İmam Musa b. Cafer'in (a.s) evinde babasından sonra iman, ilim ve imamet sahnesinin tarihini yaratan bir çocuk dünyaya geldi.⁽¹⁾ "Rıza" lakabıyla meşhur olacak olan bu çocuğa "Ali" ismini verdiler.

Değerli annesi Nemce;⁽²⁾ akıl, iman, takvada zamanının en seçkin kadınlarındandı.⁽³⁾

Esasen tertemiz İmamlarımızın hepsi (üzerlerine selâm olsun), en üstün babaların soyundan olup tertemiz, faziletli ve üstün kadınların kucağında büyümüşlerdir.

1- Usul-u Kâfi, c.1, s.486; İ'lamu'l-Vera, s.302; el-İrşad, Şeyh Müfid, s.285; Kamusu'r-Rical, c.11, s.31

2- Necme Hatun'un diğer ismi de Tuktem'dir.

3- İ'lamu'l-Verâ, s.302

İMAM RIZA'NIN (A.S) İMAMETİ

İmam Rıza (a.s) hicrî 183 yılında, İmam Musa Kâzım (a.s) Harun'un zindanında şahadetinden sonra otuz beş yaşında ilâhî imamet makamına ulaşıp ümmetin önderlik sorumluluğunu üzerine aldı.

İmam Rıza (a.s) da diğer Ehlibeyt İmamları gibi Resulullah (s.a.a) tarafından imam olarak tayin edilmiş ve babası İmam Musa Kâzım (a.s) tarafından tanıtılmıştır.

İmam Musa Kâzım (a.s) tutuklanıp zindana atılmadan önce sekizinci imamın ve kendisinden sonra yeryüzünde Allah'ın hüccetinin kim olduğunu belirtmiş, böylece izleyicilerinin ve hak peşinde olanların karanlıkta kalmamalarını, hak ve hakikatten sapmamalarını sağlamıştır.

Mahzumî bu konuda şöyle diyor: İmam Musa b. Cafer (a.s) bizi yanına çağırarak: *"Sizi neden çağırttığımı biliyor musunuz?"* buyurdu.

Biz: "Hayır!" dedik.

İmam (a.s): *"Sizin, (İmam Rıza'yı -a.s- işaret ederek) bu oğlumun benim vasım ve halifem olduğuna tanık olmanızı istedim..."* buyurdu.⁽¹⁾

1- İ'lamu'l-Vera, s.304

Yezid b. Sulayt ise şöyle diyor: Umre yapmak için Mekke'ye gitmiştik. Yolda İmam Musa Kâzım'la (a.s) karşılaştık; İmam'a: "Burayı tanıyor musunuz?" diye sorduk.

İmam (a.s): "Evet!" buyurdu, "Sen de tanıyor musun?"

Ben: "Evet" dedim, "Babamla birlikte sizinle ve babanız İmam Cafer Sadık'la (a.s) burada görüşmüştük. O sırada diğer kardeşleriniz de vardı yanınızda. Babam İmam Sadık'a (a.s) şöyle arz etti: "Anam-babam size feda olsun; sizin hepiniz bizim temiz imamlarımızsınız; hiç kimse ölümden kaçamaz. Bana bir şey söyleyin ki, sapmamaları için diğerlerine anlatayım."

İmam Cafer Sadık (a.s) bunun üzerine şöyle buyurdu:

Ey Ebu Ümare! Bunlar benim oğullarımdır, (size işaret ederek) büyükleri ise budur. O; ilim, anlayış ve bağış sahibidir; insanların ihtiyaç duyduğu şeyler hakkında yeterli ilim ve bilgisi var ve yine insanların ihtilaf ettikleri bütün din ve dünya işlerini bilmektedir; güzel ahlâka sahiptir. O, Allah'ın kapılarından bir kapıdır...

Sonra İmam Musa Kâzım'a (a.s) şöyle arz ettim: "Anam-babam size feda olsun; siz de babanız gibi bu konuda beni bilgilendirin. (Kendinizden sonraki imamı tanıtır.)"

İmam (a.s), imametın ilâhî bir makam olduğunu ve Allah Teâlâ tarafından seçilmesi gerektiğini açıkladıktan sonra şöyle buyurdu:

Benden sonra imamet, Ali b. Ebu Talib ve Ali b. Hüseyin'le aynı ismi taşıyan oğlum Ali'ye geçecek.

O dönemde İslâm toplumuna büyük bir baskı ortamı hâkimdi. İşte bu nedenle İmam Musa Kâzım (a.s) buyruğunun sonunda Yezid b. Suleyt'e şöyle diyor:

Ey Yezid! Bu söylediklerim, yanında bir emanet olarak kalsın. Bunu, samimiyetlerine emin olmadığın kimselerin yanında anlatma.

Yezid b. Suleyt diyor ki: İmam Musa b. Cafer'in (a.s) şahadetinden sonra İmam Rıza'nın (a.s) huzuruna çıktım. Daha ben bir şey söylemeden, İmam (a.s): *"Ey Yezid! Bizimle umreye geliyor musun?"* buyurdu.

Ben: "Anam-babam size feda olsun! Siz bilirsiniz; fakat yol harçlığım yok." dedim.

İmam (a.s): *"Yol masraflarını ben karşılayacağım."* buyurdu.

Böylece İmam (a.s) ile birlikte Mekke'ye doğru hareket ettik. İmam Sadık ve İmam Kâzım'la (a.s) buluştuğumuz yere vardığımızda, İmam Musa b. Cafer'le (a.s) görüşmemizi ve ondan duyduklarımı anlattım kendisine.⁽¹⁾

1- İ'lamu'l-Vera, s.305; Usul-i Kâfi, c.1, s.316

İMAM RIZA'NIN (A.S) AHLÂKİ

Tertemiz kılınan İmamlarımız, halk arasında ve halkla birlikte yaşıyor, hâl ve hareketleriyle halka yaşam, temizlik ve fazilet dersi veriyorlardı. Onlar diğerleri için olgu ve örnektiler. Sahip oldukları yüce imamet makamı, onları diğer insanlardan ayırmakta, yeryüzünde Allah'ın seçkin kulları ve hüccetleri olmalarını sağlamaktaydı. Buna rağmen, toplumda kendilerine bir ayrıcalık tanımaz, halktan ayrılmaz, dokunulmazlık, zorba ve zalim kişiler gibi kendileri için bir özel alan oluşturmaz, hiçbir zaman halkı küçük görmez ve köleliğe sürüklemezlerdi.

• İbrahim b. Abbas şöyle diyor: Hiçbir zaman İmam Rıza'nın (a.s) konuşurken birine haksızlık ettiğini, sözünü kestiğini görmedim. İhtiyacını giderebileceği hiçbir fakiri boş çevirmedi; başkalarının yanında ayaklarını uzatmazdı, hizmetçilerinden hiçbirine kötü söz söylemezdi. Kahkahayla gülmez, sadece tebessüm ederdi. Yemek için sofraya açılınca tüm ev halkını, hatta kapıcı ve seyisi de kendi sofrasına oturtur, birlikte yemek yerlerdi. Gecenin büyük bir kısmını uyanık geçirir ve çok az uyurdu. Bazı geceler uyanık kalır, ibadetle sabahlardı. Çok oruç tutar, özellikle her ayın üç gününün orucunu hiç kaçırmazdı.⁽¹⁾ Çok hayır işler, gizlice infak ederdi; daha çok

1- Galiba maksat her ayın ilk ve son perşembesi ile orta çarşambasıdır. Ehlibeyt İmamları (a.s): "Ramazan ayı dışında, her ayın bu üç gü-

gecenin karanlığında fakirlere gizli olarak yardım ederdi.⁽¹⁾

- Muhammed b. Ebu İbad şöyle diyor: "İmam (a.s), yazın hasırda ve kışın da kilimde otururdu. -Evde giydiği- elbisesi kaba ve sertti; fakat umumî toplantılara katıldığı zaman -normal ve güzel elbiseler giyer- süslenirdi."⁽²⁾

- Bir akşam İmam'ın (a.s) misafiri vardı. Sohbet esnasında lambada bir sorun oldu. İmam'ın (a.s) misafiri lambanın sorununu gidermek için elini uzattıysa da, İmam (a.s) bırakmadı ve bu işi kendisi yaparak şöyle buyurdu: "*Biz misafirlerimizi çalıştırmayız.*"⁽³⁾

- Bir defasında İmam'ı (a.s) tanımayan bir kişi hamamda İmam'dan (a.s) kendisini keselemesini istedi. İmam (a.s) kabul ederek adamı keselemeye başladı. Orada olan diğer kişiler İmam'ı (a.s) adama tanıttınca, adam mahcup olup özür diledi; fakat İmam (a.s) onun özür dilemesini önemsemeden keselemeye devam ediyor ve "*Önemi yok.*" diyerek adama tevelliveriyordu.⁽⁴⁾

- Adamın biri İmam'a (a.s): "Vallahi babalarının fazilet ve üstünlüğü bakımından yeryüzünde hiç kimse size ulaşamaz." diye arz etti.

İmam (a.s): "*Onlara üstünlük kazandıran takva ve onları saygın kılan şey ise, Allah'a itaatleridir.*" buyurdu.⁽⁵⁾

nünde oruç tutan kimse, bütün yıl boyunca oruç tutmuş gibi olur." buyurmuşlardır.

1- İ'lamu'l-Verâ, s.314

2- İ'lamu'l-Verâ, s.315

3- Usul-i Kâfi, c.6, s.283

4- Menakıb, c.4, s.362

5- Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.174

• Belh ahalisinden bir kişi şöyle diyor: Horasan yolculuğunda İmam Rıza (a.s) ile birlikteydim. İmam (a.s) bir gün sofrasını açarak kendisiyle birlikte yemek yemeleri için bütün hizmetçileri, köleleri, zencileri sofrasına oturtmuştu. Ben İmam'a (a.s): "Sana feda olayım! Bunların başka sofrada oturmaları daha uygun olmaz mı?" diye arz ettim. Fakat İmam (a.s): *"Sus; herkesin Allah'ı bir, anne ve babası birdir; mükâfat ise amellerledir."* buyurdu.⁽¹⁾

• İmam'ın hizmetçisi Yasir şöyle diyor: İmam Rıza (a.s) bize: *"Yemek yediğiniz bir sırada sizin başınızın üzerinde dursam bile -sizinle bir işim olsa- yemeğiniz bitinceye kadar kalkmayım."* buyurmuştu. İşte bu nedenle çoğu zaman İmam (a.s) bizi çağırduğında, "Yemek yiyorlar." dendiğinde, İmam (a.s) da: *"Bırakın yemeklerini bitirsinler."* buyururdu.⁽²⁾

• Bir defasında yabancı biri İmam'ın (a.s) huzuruna çıkarak selâm verdi ve şöyle dedi:

"Ben sizin, babalarınızın ve dedelerinizin dostlarındayım; hac yolculuğundan döndüm; yol harçlığım tükendi. Mümkünse memleketime gidebilmem için bana bir miktar para verin; memleketime ulaşınca sizden taraf fakirlere o miktarda sadaka veririm. Ben fakir biri değilim, ancak yolculukta muhtaç duruma düştüm." İmam (a.s) yerinden kalkıp bir odaya giderek iki yüz dinar getirdi; elini kapının üzerinden o adama doğru uzatarak ona hitaben şöyle buyurdu:

Bu iki yüz dinarı al, kendine yol harçlığı yap ve onunla teberrük edin. Bu parayı benden taraf fakirlere sadaka vermen de gerekmez.

1- Usul-i Kâfi, c.8, s.330

2- Usul-i Kâfi, c.6, s.298

Adam dinarı alarak gittikten sonra İmam (a.s) o odadan dışarı çıkarak gelip yerinde oturdu. Oradakiler: "Neden dinarları verirken adamın sizi görmesini istemediniz?" diye sorduklarında, İmam (a.s): *"Onun yüzünde beliren isteme mahcubiyetini görmemek için..."* buyurdu.⁽¹⁾

Masum Ehlibeyt İmamları (a.s) izleyicilerini terbiye ve onlara kılavuzluk etme konusunda sadece sözle yetinmiyor, onların amel ve hareketlerine de ciddi bir şekilde dikkat ediyor, yaşamlarındaki hatalarını onlara hatırlatıyorlar; böylece hem onların doğru yola gelmelerini, hem de gelecekte diğer insanların ders almalarını sağlıyorlardı.

- İmam Rıza'nın (a.s) ashabından olan Süleyman Caferî şöyle diyor:

Bazı işler için İmam'ın (a.s) huzurundaydık. İşimiz bittikten sonra İmam'ın (a.s) huzurundan ayrılp gitmek isteyince, İmam (a.s): *"Bu gece bizde kalın."* buyurdu. Biz de İmam'la (a.s) birlikte evine gittik.

Akşamdı; İmam'ın (a.s) hizmetçileri duvar örüyorlardı. İmam onların arasındaki bir yabancıyı görünce: *"Bu kimdir?"* diye sordu. Hizmetçiler: *"Bize yardım etmek için gelmiş; işi karşılığında ona bir ücret vereceğiz."* dediler.

İmam (a.s): *"Ücretini belirttiniz mi?"* diye sordu.

Hizmetçiler: *"Hayır."* dediler, *"Ne versek kabul edecek."*

Bu söz üzerine İmam (a.s) öfkелendi. Ben İmam'a (a.s): *"Sana feda olayım, kendinizi üzmezin."* diye arz ettim. İmam (a.s) şöyle buyurdu:

1- Menakıb, c.4, s.360

Ben defalarca bunlara birinin ücretini belirlemeden, aranızda anlaşmadan getirip çalıştırmayın, dedim. Anlaşma yapmadan ve ücreti belirtilmeden çalışan bir kişiye ücretinin üç misli fazla da verseniz yine az verdiğinizi düşünecek; fakat anlaştıktan sonra anlaştığınız miktarı vererseniz, anlaşmaya uyduğunuz için sevinir. Bu durumda belirttiğiniz miktardan biraz fazla verecek olursanız, az bile olsa fazla verdiğinizi düşünür ve teşekkür eder.⁽¹⁾

- İmam Rıza'nın (a.s) ashabının ileri gelenlerinden olan Ahmed b. Muhammed b. Ebu Nasr Bezentî şöyle nakleder:

İmam'ın (a.s) ashabından üç kişiyle birlikte huzuruna çıkıp bir süre yanında oturduk. Dönmek istediğimiz zaman İmam (a.s) bana: "*Ey Ahmed! Sen otur.*" buyurdu. Yanımdaki adamlar gittiler; ben İmam'ın (a.s) huzurunda kaldım. İmam'a (a.s) birtakım sorular sordum, o da cevap verdi. Böylece gecenin bir bölümü geçti. Kalkıp gitmek isteyince İmam (a.s): "*Gidiyor musun, yoksa bizim yanımızda kalacak mısın?*" buyurdu.

Ben: "Siz nasıl buyursanız öyle yapacağım; kal derseniz kalırım, git derseniz kalkıp giderim." dedim. İmam (a.s), bir çarşafa işaret ederek: "*Kal, bu da yatağın.*" diye buyurdu.

Sonra da kalkarak kendi odasına gitti. Ben sevincimden secdeye kapanarak şöyle dedim: "Allah'ın hücceti ve peygamberlerin ilimlerinin mirasçısı huzuruna vardığımız birkaç kişi içinden bana bu kadar ilgi gösterdi; bundan dolayı Allah'a şükürler olsun!"

Daha secdeden kalkmadan İmam'ın (a.s) benim bulunduğum odaya döndüğünü fark ederek ayağa kalktım. İmam (a.s) benim elimi sıkarak şöyle buyurdu:

1- Usul-i Kâfî, c.5, s.288

Ey Ahmed! Emîrül-Müminin Ali (a.s) -özel ashabından olan- Sa'saa b. Suhan'ın ziyaretine gitti. Ayrılmak için ayağa kalkınca, şöyle buyurdu: *"Ey Sa'saa! Senin ziyaretine geldiğim için kardeşlerine karşı övünme. (Seni ziyaret etmem onlara karşı üstünlük taslamana neden olmasın.) Allah'tan kork ve takvalı ol. Allah için mütevazı ve alçak gönüllü ol; böyle yapacak olursan Allah seni yükseltecektir."*⁽¹⁾

İmam (a.s) bu hareket ve buyruğuyla, hiçbir şeyin kendini yetiştirme, nefsini eğitme ve salih amelin yerini dolduramayacağını ve hiçbir özellikle kibirlenmemek gerektiğini, hatta İmam'a (a.s) yakınlık, lütuf ve inayeti bile başkalarına karşı övünme, gururlanma ve üstünlük taslama vesilesi olmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

1- Mu'cemu'r-Ricali'l-Hadis, c.2, s.237, s.588

İMAM'IN HİLAFET SİSTEMİNE KARŞI TUTUMU

İmam Ali b. Musa er-Rıza'nın (a.s) imameti Harun Reşid ve onun iki oğlu Emin ve Me'mun'un hilafeti dönemine rastlamaktadır. Bunun on yılı Harun'un hilafetinin sonlarında, beş yılı Emin'in hilafetinde ve beş yılı da Me'mun'un hilafeti dönemindedir.

Harun Dönemi

İmam Rıza (a.s), İmam Kâzım'ın (a.s) şahadetinden sonra imamet ve davetini açıkça ilan etmiş ve korkmadan ümmete önderlik etmiştir. Harun'un döneminde toplumun siyasî ortamı öyle bozuktu ki İmam'ın (a.s) en samimî bazı ashabı bile bu açıklık ve korkusuzluğundan dolayı ona bir zarar gelmesinden endişe ediyordu.

Safvan b. Yahya şöyle diyor:

İmam Rıza (a.s) babasının şahadetinden sonra öyle şeyler buyurdu ki, biz canının tehlikeye girmesinden endişelenecek: "Çok önemli bir konuyu açığa vurdunuz; biz bu tağutun -Harun- size bir zarar vermesinden korkuyoruz." dedik. Fakat İmam (a.s): *"İstediği kadar uğraşsın; bana bir zarar veremez."* buyurdu.⁽¹⁾

1- Usul-i Kâfî, c.1, s.487

Muhammed b. Sinan şöyle diyor:

Harun'un hilafeti döneminde İmam Rıza'ya (a.s): "Harun'un kılıcından kan damladığı hâlde siz herkese bu işinizi (imame-tinizi) ilan edip babanızın yerine oturdunuz!" diye arz ettim.

İmam (a.s) şöyle buyurdu:

Beni bu konuda pervasızlaştıran Resulullah 'tır; *"Ebu Cehil başımdan bir kıl dahi koparabilirse, ben peygamber değilim!"* buyurmuştur. Ben de, Harun başımdan bir kıl koparabilirse imam değilim, diyorum.⁽¹⁾

Nihayet İmam'ın (a.s) buyurduğu gibi de oldu. Çünkü Harun hiçbir zaman İmam'a (a.s) zarar verme fırsatını bulamadı. İran'ın doğusunda karışıklıklar meydana gelince, bizzat ordusuyla birlikte Horasan'a gitmek zorunda kaldı ve yolda hastalanarak hicrî 193 yılında Tus'ta öldü ve böylece İslâm ve Müslümanlar onun şerrinden ve alçak varlığından kurtuldular.

Emin Dönemi

Harun'dan sonra hilafet konusunda Emin ile Me'mun arasında büyük bir ihtilaf çıktı. Harun kendisinden sonra Emin'i halife olarak tayin etmiş, ondan sonra da Me'mun'un halife olacağına ve yine Emin'in hilafeti döneminde Horasan eyaleti yönetiminin tamamen Me'mun'un elinde olacağına dair kendisinden taahhüt almıştı. Fakat Emin hicrî 194 yılında kardeşi Me'mun'u veliahtlıktan azlederek yerine oğlu Musa'yı veliaht tayin etti.⁽²⁾ Nihayet Emin'le Me'mun arasında çıkan kanlı çarpışmalardan sonra Emin hicrî 194 yılında öldürüldü ve hilafete Me'mun geçti.

1- Usul-i Kâfi, c.8, s.257

2- Tarih-i İbn-i Esir, c.6, s.227

İmam Rıza (a.s) bu süre içerisinde hilafet sarayının çatışmalarından ve birbirleriyle uğraşmalarından yararlanarak rahat bir şekilde izleyicilerini bilinçlendirip, onların eğitim ve öğretimiyle ilgilendi.

Me'mun Dönemi

Me'mun, Abbasî halifelerinin en bilgini ve en kurnazı idi. Eğitim görmüştü; fıkıh ve diğer ilimler hakkında bilgi sahibiydi. Hatta âlimlerle tartışmaya girer, münazara ederdi. Elbette zamanın ilimlerinden haberdar olması, onun insanlık dışı siyasetlerini daha ileri götürmesine sebep olmuştu. Dine ve İslâm'a bağlı bir kişi değildi asla; ayyaşlık, fık-u fücür ve diğer çirkin amellerde önceki halifelerden eksik kalır bir yanı yoktu. Geçmiş halifelerden onu ayıran tek fark; fazla ihtiyatlı davranması, gösteriş ve riyakârlıkla da halkı daha fazla aldatmasıydı. Hükümetinin temellerini sağlamlaştırmak için fakihlerle de oturur kalkar, dinî konular üzerinde bahsederdi.

Me'mun'un, Kadı Yahya b. Eksem gibi zalim, rezil ve iğrenç bir kişi ile samimî olması, oturup kalkması; onun ne denli dinsiz, fasık, rezil biri olduğunun en güzel kanıtıdır. Yahya b. Eksem, toplumda kalemin yazmaktan bile utandığı çirkin amelleri işlemekle meşhurdu. Me'mun'un kurmuş olduğu samimiyet öyle bir hadde ulaştı ki, bu adam onun "cami, hamam ve gülistan arkadaşları" arasına girmişti. Bundan daha kötüsü ise, onu İslâm ümmetinin "Baş Kadılığı"na atayıp devlet işlerinde de onunla meşveret etmesi ve görüş alışverişinde bulunmasıydı!⁽¹⁾

1- bk. Me'mun'un hilafeti ve Yahya b. Eksem'in tarihini anlatan tarih kitapları. Murucu'z-Zeheb, Mes'udî ve Tarih-u İbn Hallikan kitaplarını bunlardan sayabiliriz.

Me'mun döneminde ilim ve bilgi görünüşte yayılıyor ve ulema hilafet merkezine davet ediliyordu. Me'mun'un ulema ve bilginleri teşvik etmesi, ilim sahiplerinin ona doğru yönelmesine neden oluyordu. Ders, sohbet ve tartışma toplantıları düzenleniyordu. Zira o dönemde ilmî müzakereler canlı bir pazara sahipti.

Ayrıca Me'mun bazı işlerle İmam'a (a.s) ve taraftarlarına kendini iyi gösterip sevdirmeye çalışıyordu. Örneğin, Hz. Ali'nin (a.s) Resulullah'ın (s.a.a) halifesi olmaya diğerlerinden daha lâayık olduğunu söyler; Muaviye'ye açıkça lanet ederdi. Hz. Fatıma'dan (s.a) gasp edilen Fedek arazisini Alevîlere (Hz. Ali'nin soyundan gelenlere) iade etmiş ve zahirde Alevîlere eğilim ve sevgi göstermekteydi.⁽¹⁾

Esasen Me'mun, Harun'un davranış ve cinayetlerinin halk üzerindeki olumsuz ve kötü etkisini dikkate alarak hilafet merkebine binebilmek ve orada kalabilmek için öncelikle halkı razı etmek, inkılâp ve ayaklanma etkenlerini yok etmek istiyordu. İşte bu nedenle, mevcut durum; onun eksiklik ve hoşnutsuzlukları giderip işleri düzeltmeye çalıştığını ve diğer halifelerle farklı olduğunu göstermesini gerektiriyordu.

1- *el-İmamü'r-Rıza*, Muhammed Cevad Fazlullah, s.91, Suyutî'nin *Tarih-i Hulefa*'sından naklen, s.284-308

İMAM RIZA'NIN VELİAHTLIĞI

Tertemiz Ehlibeyt İmamları (Allah'ın selâmı üzerlerine olsun) kendilerine has kılınan imamet ve masumiyet makamı ve ilâhî bir bağış ve imamet gereği olan ilim ve hikmet sebebiyle, yine Allah Teâlâ'nın özel teyit ve onayı ile kendi asırlarının zaruret ve özelliklerinin herkesten daha çok bilincinde olup, her dönemde önderlik metodunu herkesten iyi biliyorlardı. Bu gerçek, hakiki ve saptırılmamış İslâm dinine inanan, imamın Allah Teâlâ'nın emri ve Allah Resulü'nün (s.a.a) buyruğu ile tayin edildiğini kabul edenler için apaçık ve inkâr edilmez bir şeydir.

Ehlibeyt İmamları'nın tarihi, o yüce zatların ilim ve ilâhî görüşlerini ortaya koyan olaylarla doludur. İmamlar, toplum ve kendi asırlarının tüm boyutlarıyla ilgili bu derin bilinçleri nedeniyle ve yine varlık âleminin gerçeklerini bilip onlardan haberdar olmaları ve kıyamete kadar vuku bulacak olayları bilmeleri sebebiyle, ince davranışlarıyla kendi asırlarının olaylarına karşı ve ilâhî hedefleri ilerletmek için en dakik metotlardan yararlanıyorlardı.

Sekizinci önder İmam Ali b. Musa Rıza (a.s), Abbasîlerin yüz karası hilafetlerinin zirvede olduğu bir dönemde yaşıyordu. Çünkü Abbasîler silsilesinin Harun ve Me'mun'dan daha büyük padişahları yoktur. Diğer taraftan Abbasoğulları'nın Ehlibeyt İmamları'na karşı, özellikle İmam Rıza'nın (a.s) dö-

neminden itibaren başlayıp devam eden siyasetleri, nifak ve gösterişle birlikte hile ile dolu bir siyasetti.

Onlar, imamet ailesinin kanına susamış olmalarına rağmen Ali taraftarlarının ayaklanmasından güvende kalmak ve Şiîlerle İranlıların gönlünü elde etmek için Alevîlerle (Emîr-ü'l-Müminin Ali'nin evlatlarıyla) çok samimî bir ilişkileri olduğunu aksetmeye ve böylece kendi meşruiyetlerini temin etmeye çalışıyorlardı. Bu hilekâr siyasetin, Me'mun'un hükümeti döneminde zirveye ulaştığını görmekteyiz.

İmam Rıza (a.s), Me'mun'un bu aldatıcı hareketi karşısında zekice bir davranışla hem Me'mun'un isteğine ulaşmasını engelleyecek, hem de geniş İslam beldelerinin hakka yaklaşmalarını, İslâm'ın gerçek hilafetinin Allah ve Resulü (s.a.a) tarafından sadece Ehlibeyt İmamları'na bırakıldığını ve bu makhama onlardan başka kimsenin lâıyk olmadığını anlamalarını sağlayacak bir metot izledi.

Diğer Ehlibeyt İmamları'nın tarihlerini anlatırken söylediğimiz gibi, Emevî ve Abbasî halifeleri genellikle Ehlibeyt İmamları'nı (a.s) gözaltında tutup insanların onlarla bağlantıya geçmesini engelliyor, böylece onların tanınıp bilinmesini önlemeye çalışıyorlardı. Dolayısıyla Ehlibeyt İmamları'ndan biri, kendi beldesinde meşhur olup dillere destan olur olmaz hemen zehirleterek öldürölüyordu.

İmam'ın (a.s) zorla veliahtlığı kabul etmesi, onu kabul etmek hükmünde olan birtakım şartlar içermekteydi. Ancak bu olayın uzak ve yakın İslâm beldelerinde herkes tarafından bilinmesi; yine Me'mun'un, İmam'ın (a.s) ümmetin önderi ve hilafete daha lâıyk olduğunu itiraf ettiğı, İmam'dan (s.a) hilafeti kabul etmesini istemesine rağmen İmam'ın kabul etmediğı ve Me'mun'un ısrarı sonucu birtakım şartlarla veliahtlığı kabul ettiğı şeklinde halkın arasında yayılması, İmam'ın (a.s) meto-

dunun yararına ve Me'mun'un siyasetinin başarısız olmasına sebep oldu. İmam Rıza'nın (a.s) veliahtlığının sonuçlarından biri, kuşkusuz geniş İslâm toplumunun kimin bu işe daha lâ-yık olduğunu anlamasıydı. İşte Me'mun kendi ameliyle bu hakikati bizzat itiraf etmiş oldu.

Yine bu doğrultuda, İmam Rıza (a.s) Medine'den Merv'e kadar İslâm beldelerinin çeşitli şehirlerinde insanlarla karşılaşmış ve o dönemde toplu irtibat araçlarına sahip olmamaları nedeniyle birçok şeylerden habersiz olan Müslümanlar onunla görüşerek hakkı görmüşlerdir. Bunun olumlu etkileri üzerinde oldukça fazla bahsedilmelidir.

Bunun bir örneğini Nişabur şehrinde iştiyaklı insanların İmam'a (a.s) doğru akın etmelerinde ve Merv'deki bayram namazında apaçık bir şekilde görmekteyiz.

Yine bu alanda, Merv'de İmam Rıza (a.s) ile tartışan çok sayıda çeşitli düşünür ve âlimlerin onunla tanışmaları, İmam'ın büyük ilmi, Me'mun'un yenilgisi ve İmam'ı (s.a) tahkir etme yönündeki komplolarının etkisiz hâle getirilmesi de diğer örneklerdendir. Bütün bunları İmam'ın (a.s) siyasetinin olumlu etkilerinden kabul etmemiz gerekiyor ki, bunun kendisi başlı başına ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir.

Olayın Aslı

Me'mun, kardeşi Emin'i ortadan kaldırıp hilafet makamına kurulduktan sonra kendini birtakım hassas şartların içinde buldu; çünkü özellikle Abbasîlerin hükümet merkezi olan Bağdat'ta, Emin'in hilafetini isteyen ve Me'mun'un Merv'deki hükümetini kendi çıkarlarına uygun görmeyen Abbasîlerin, taraftarları arasındaki konumu şiddetli bir şekilde sarsılmıştı.

Diğer taraftan da Alevîlerin ayaklanması onun hükümeti için ciddi bir tehdit sayılıyordu. Çünkü hicrî 199 yılında, halk arasında sevilen ve saygın Alevîlerden olan Muhammed b. İbrahim Tabataba, Ebu's-Seraya'nın yardımıyla kıyam etmiş, bir grup Alevî de Irak ve Hicaz'da ayaklanmıştı. Alevîler Me'mun ile Emin arasında çıkan savaş nedeniyle bozulan düzenden ve oluşan zaaftan yararlanıp bazı şehirleri ele geçirmişlerdi. Kûfe'den Yemen'e kadar hemen her taraf karıştı. Me'mun ancak büyük çabalarla bu ayaklanmaları bastırabildi.⁽¹⁾

Öte yandan İranlılar da Alevîler'in yardımına koşabilirlerdi; çünkü İranlılar hilafetin şer'î açıdan Emîrû'l-Müminin Ali'nin (a.s) hakkı olduğuna inanıyorlardı. İlk başta Abbasîler de Emevî saltanatını yıkmak için İranlıların, Resulullah'ın (s.a.a) Ehlibeyt'ine ve Ali Oğulları'na besledikleri bu sevgilerinden yararlandılar.

Kurnaz ve hilekâr bir kişi olan Me'mun, hilafet veya veliahtlık makamını İmam Rıza (a.s) gibi birine bırakarak hükümetinin sarsılan temellerini sağlamlaştırmayı plânladı. O, bu hareketle Alevîlerin gönlünü alarak kıyımlarını yatıştırmayı ve İranlılara da kendi hilafetini kabul ettirmeyi tasarlıyordu.

Hilafet veya veliahtlık makamının İmam Rıza'ya (a.s) bırakılmasının siyasî bir taktik olduğu açıkça ortadadır. Yoksa hükümet için kendi kardeşini öldüren, özel hayatında hiçbir fık-u fücurdan çekinmeyen bir kişinin, ansızın dönüş yaparak hilafet ve saltanatı bırakması düşünülemez. Me'mun'un bu hilesinin en açık delili ise, İmam'ın (a.s) ondan bunu kabul etmeyişidir. Çünkü eğer Me'mun söz ve davranışlarında

1- bk. *Mekatilu't-Talibiyyin*, Ebu'l-Ferec İsfahanî ve Tetimmetu'l-Munteha ve diğer tarih kitapları.

samimî olsaydı, İmam (a.s), kendisinden başka hiç kimsenin lââyık olmadığı hilafet makamına geçmekten çekinmezdi.

Tarih sayfalarındaki diğer tanıklar da, Me'mun'un kötü niyetini apaçık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bunlardan birkaçına örnek olarak değinelim:

1- Me'mun, bütün işleri gözaltında tutup kendine raporlaması için İmam Rıza'nın başına bir casus dikmişti. Bu da Me'mun'un İmam'a (a.s) karşı düşmanlığını, imansızlığını ve kötü niyetini ortaya koymaktadır.

Rivayetlerde şöyle geçer:

Hişam b. İbrahim Raşidî, İmam Rıza'nın (a.s) en yakın adamlarındandı ve İmam'ın (a.s) işleri onun elinde dönüyordu. Fakat İmam'ı (a.s) Merv'e getirdikleri zaman Hişam, Me'mun'un veziri Fazl b. Sehl Zu'r-Riyaseteyn'le bağlantıya geçti. Böylece hiçbir şeyi gizlemeyip her şeyi onlara haber veriyordu. Me'mun da onu İmam'ın genel ilişkiler sorumlusu yaptı. Hişam sadece kendi istediği kişileri İmam'ın (a.s) yanına sokuyordu; İmam'a (a.s) baskı yapıp sıkıntıda bırakıyordu. Böylece İmam'ın (a.s) dost ve izleyicileri kendisini ziyaret edemiyorlardı. Hişam, İmam'ın (a.s) evinde konuştuğu her şeyi Me'mun ve Fazl b. Sehl'e rapor ediyordu.⁽¹⁾

2- Ebu Salt, Me'mun'un İmam Rıza'ya (a.s) karşı düşmanlığıyla ilgili olarak şöyle diyor:

İmam Rıza (a.s) bilginlerle müzakere edip onlara üstünlük sağlayınca halk: "Vallahi hilafete Me'mun'dan daha

1- *Hayatu'l-İmami'r-Rıza (a.s)*, Cafer Murtaza Hüseyinî, s.213-214; *Bi-haru'l-Envar*, c.49; s.139; *Müsnedu'l-İmami'r-Rıza (a.s)*, c.1, s.77-78; *Uyunu Ahbari'r-Rıza*, c.2, s.153

lâyıktır o.” demeye başladı. Casuslar da bu konuşmaları Me’mun'a iletiyorlardı.⁽¹⁾

3- Cafer b. Muhammed b. Eş'as, İmam'a (a.s) Horasan'da Me'mun'un yanında olduğu dönemde mektuplarını başka birinin eline geçmemesi için okuduktan sonra yakmasını söyledi. İmam (a.s) da onun için rahat olması için: “*Mektuplarını okuduktan sonra yakıyorum.*” buyurdu.⁽²⁾

4- İmam Rıza (a.s) görünüşte Me'mun'un yanında ve veliaht olduğu dönemlerde Ahmed b. Muhammed Bezentî'ye şöyle bir cevap yazmıştı:

...Benimle görüşmek için izin istemişsin; şunu bil ki, benim yanıma gelmek zordur; bunlar şimdi benim için işleri sıkı tutuyorlar ve şimdilik gelmen imkânsızdır; ancak yakında görüşme imkânı bulacaksın inşallah.⁽³⁾

5- Hepsinden daha açığı, Me'mun'un kendisi bazen bazı yakınlarının yanında İmam Rıza (a.s) hakkındaki gerçek hedeflerini itiraf edip kötü niyetini açıkça dile getirmiştir. Me'mun, saray adamlarından olan Humeyd b. Mihran'a ve veliahtlığı İmam Rıza'ya (a.s) bırakması nedeniyle kendisini kınayan Abbasîlerden bir gruba şöyle cevap verdi:

Bu adam bizden gizli ve uzaktaydı; halkı kendisine davet ediyordu. Biz ise onu kendimize veliaht ederek halkı bize davet etmesini, saltanatımızı ve hilafetimizi tanınmasını istedik. Böylece ona gönül verenlerin, onun iddia ettiği-

1- Hayatu'l-İmami'r-Rıza (a.s), s.214; Biharu'l-Envar, c.49, s.390; Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.239

2- Hayatu'l-İmami'r-Rıza (a.s), s.214; Keşfu'l-Gumme, c.3, s.92; Müsne-du'l-İmami'r-Rıza, c.1, s.178; Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.219

3- Hayatu'l-İmami'r-Rıza (a.s), s.215; Rical-i Mamakanî, c.1, s.97 ve Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.212

nin onda olmadığını anlamalarını, bu işin (hilafetin) onun değil, bize has olduğunu anlamasını göstermeyi amaçladık. Onu kendi hâline bırakacak olsaydık, halkı bize karşı bastıramayacağımız bir şekilde ayaklandırmasından, karşısında duramayacağımız bir durum oluşturmamasından endişeleniyorduk.⁽¹⁾

Dolayısıyla, Me'mun hilafet veya veliahtlığı İmam Rıza'ya (a.s) iyi niyetle bırakmamış, bu siyasî oyunda başka hedefler gütmüştü. O, bir taraftan İmam'ı (a.s) kendine uydurup, onun takva ve kutsallığını gölgelemek, değerini düşürmek istiyordu. Diğer taraftan eğer İmam (a.s), hilafet veya veliahtlığı Me'mun'un istediği şekilde kabul edecek olsaydı, Me'mun'un lehine sonuçlanacaktı. Çünkü eğer İmam (a.s) hilafeti kabul edecek olsaydı, Me'mun kendisinin veliaht olmasını şart koşarak hükümet ve hilafetini meşrulaştıracak ve sonra da gizlice ve hileyle İmam'ı (a.s) ortadan kaldıracaktı. Aynı şekilde İmam Rıza (a.s) hilafeti değil de veliahtlığı kabul edecek olsaydı, yine Me'mun'un hükümeti onaylanarak hayatını sürdürecekti. Ancak İmam (a.s) gerçekte üçüncü yolu seçti. Zorla veliahtlığı seçmesine rağmen kendine has bir metotla öyle bir şekilde hareket etti ki, Me'mun kafasında tasarladığı İmam'a yaklaşmak ve kendi hükümetini meşrulaştırmak yönündeki hedeflerine ulaşamadı ve böylece hükümetinin tağut düzeni olduğu herkes tarafından anlaşılmış oldu.

1- Hayat-u İmami'r-Rıza (a.s), s.364; Şerh-u Mimiyye-i İbn Fûras, s.196; Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.170; Biharu'l-Envar, c.49, s.183; Müsned-i İmam Rıza, s.2, s.96

MEDİNE'DEN MERV'E

Dediğimiz gibi, Me'mun siyasî amaçlarına ulaşmak ve sürekli aralarında birçok yiğit, bilgili ve takvalı kişiler bulunan, toplumun ve özellikle İranlıların eğilim gösterdiği Alevîlerin gönlünü kazanmak, ayrıca kendini Alevî ve İmam Rıza'yı sevenlerden göstermek için İmam Rıza'yı (a.s) Merv'e getirme kararı aldı. Me'mun bu rolü öyle sinsice oynuyordu ki, buna bazı temiz ve saf Şiîler bile aldanıyordu. İşte bu yüzden İmam Rıza (a.s), Me'mun'un bu gösteriş ve riyakârlığından etkilenebilecek bazı yârenlerine şöyle buyurdu:

Onun sözlerine aldanmayın! Allah'a andolsun ki, beni Me'mun öldürecektir; fakat ben vakti gelinceye kadar sabretmek zorundayım.⁽¹⁾

Me'mun, İmam Rıza'yı (a.s) kendine veliaht yapmak için hicrî 200 yılında Medine'den Merv'e getirmelerini emretti.⁽²⁾

Me'mun'un özel elçisi Recâ b. Ebu Dahhak şöyle diyor:

Me'mun beni Medine'ye gidip Ali b. Musa Rıza'yı Merv'e getirmekle görevlendirdi. Bana gece-gündüz onu göz önünde bulundurmamı ve bu işi başkasına bırakmamamı emretti. Ben Me'mun'un emri gereğince Medine'den Merv'e kadar yol boyunca ondan ayrılmadım. Allah'a an-

1- Biharul-Envar, c.49, s.189

2- Usul-i Kâfî, c.1, s.498 ve Muntehe'l-Amal

dolsun ki Allah katında ondan daha takvalı, ondan daha çok Allah'tan korkan ve ondan fazla Allah'ı zikreden birini görmedim.⁽¹⁾ Medine'den Merv'e kadar hangi şehre girdiysek, şehrin halkı huzuruna gelerek dinî sorular soruyor ve o da doyurucu cevaplar veriyordu, onlara değerli babaları kanalıyla Resulullah'a (s.a.a) ulaşan rivayet zincirleriyle birçok hadis aktarıyordu.⁽²⁾

Ebu Haşim Caferî şöyle diyor:

Recâ b. Ebu Dahhak İmam'ı (a.s) Ahvaz güzergâhından Merv'e götürüyordu. İmam'ın (a.s) geldiğini öğrenince Ahvaz'a gelerek huzuruna çıkıp kendimi tanıttım. Bu, onu ilk görüşümdü. Yaz mevsiminin en sıcak dönemi idi; İmam (a.s) da hastaydı; bana: *"Benim için bir tabip getir."* buyurdu. Tabibi getirdiğim zaman İmam (a.s) ona bir bitkiyi tavsif etti. Tabip:

– Sizden başka bu bitkiyi tanıyan hiç kimseyi tanımıyorum; bu bitki hakkında bu bilgiyi nereden aldınız? Bu bitki bu mevsimde ve buralarda bulunmaz, dedi.

İmam (a.s):

– Öyleyse şeker kamışı getirin, buyurdu.

Tabip:

– Şeker kamışını bulmak şu bahsettiğiniz bitkiyi bulmaktan daha zordur; bu mevsimde şeker kamışı bulmak imkânsızdır, dedi.

İmam (a.s) buyurdu ki:

– Her iki bitki de bu mevsimde sizin bölgenizde vardır.

1- Biharu'l-Envar, c.49, s.91; Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.178

2- Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.181 182

Ardından Ebu Haşim'e işaret ederek şöyle dedi:

Bununla göle doğru gidin; gölü geçtikten sonra büyük bir harmanla karşılaşacaksınız. O semte doğru hareket edin. Orada bir zenciyle karşılaşacaksınız. O adamdan şeker kamışıyla bitkinin yerini sorun.

İmam'ın (a.s) buyurduğu yere giderek şeker kamışı bulup getirdik; İmam (a.s) bunun üzerine Allah'a şükretti. Tabip:

– Bu adam kimdir? diye sordu bana.

– Peygamberlerin efendisinin (Hz. Muhammed'in) oğludur, dedim.

– Peki, peygamberlerin ilim ve esrarını biliyor mu? diye sordu.

– Evet, dedim. Ondan böyle şeyler gördüm; fakat o peygamber değildir.

– Peki, Peygamber'in vasisi midir? dedi.

– Evet, Peygamber'in vasilerinden biridir, dedim.

Bu olay Recâ b. Dehhak'a ulaşınca kendi arkadaşlarına: "İmam burada kalacak olursa, halk ona yönelecektir." dedi ve bu yüzden hemen hareket ederek İmam'ı Ahvaz'dan uzaklaştırdı.⁽¹⁾

İmam Rıza (a.s) Nişabur'da

İmam Rıza'nın (a.s), Nişabur'da dedesinin evine konuk olduğu kadın şöyle diyor:

İmam Rıza (a.s) Nişabur'a geldi ve Laşaba diye bilinen batı mahallesinde dedem Pesende'nin evine konuk oldu.

1- Biharul-Envar, c.49, s.118

Dedeme "Pesende (beğenilmiş)" denilmesinin nedeni, İmam Rıza'nın (a.s) onu beğenerek evine gelmesidir. İmam (a.s), mübarek elleriyle bahçemize bir badem fidanı dikti. İmam'ın (a.s) bereketiyle bu fidan bir yıl içerisinde olgunlaşmış meyve verdi. Öyle ki halk bu ağacın bademinden şifa diliyordu ve bu ağacın bademinden şifa amacıyla yiyen her hasta iyileşiyordu.⁽¹⁾

İmam Rıza'nın (a.s) yakın yârenlerinden olan Ebu Salt el-He-revî şöyle diyor:

İmam Ali b. Musa Rıza (a.s) ile birlikteydim. Kül renginde bir katırın üzerinde Nişabur'dan ayrılıp gitmek isteyince, Muhammed b. Rafi, Ahmed b. Hars, Yahya b. Yahya, İshak b. Raviye ve bir grup ulema etrafını sardılar. İmam'ın (a.s) katırının yularını tutarak: "Tertemiz babalarının hürmetine bize babanızdan duyduğunuz bir hadis söyleyin." dediler. İmam Rıza (a.s) tahtırevandan başını dışarı çıkarak şöyle buyurdu:

"Allah'ın salih kulu babam Musa b. Cafer, babası Cafer b. Muhammed Sadık'tan, Peygamberlerin ilimlerini yaran babası Muhammed b. Ali'den, babası Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'den, babası cennet gençlerinin efendisi Hüseyin'den, babası Ali b. Ebu Talib'den, Resulullah'tan, Cebrail'den, Allah Tebarek ve Teâlâ'dan bana şöyle nakletti: Gerçekten ben Allah'ım! Benden başka ilâh yoktur. O hâlde bana ibadet edin! Sizden kim samimî olarak: 'Allah'tan başka ilâh yoktur.' diye şahadet ederse, benim sağlam kaleme girer ve kim de benim sağlam kaleme girerse, azabımdan emin olur."⁽²⁾

Başka bir rivayette, o topluluğun içerisinde bulunan İshak b. Raheveyh'den şöyle nakledilmektedir:

1- Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.131

2- Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.132 133

İmam (a.s): "*Allah Teâlâ: 'Allah'tan başka ilâh yoktur, sözü benim sağlam kalemdir; kim benim sağlam kaleme girerse, azabından kurtulur.'* buyurdu." dedikten sonra merkebiyle biraz ilerledi ve sonra bize dönerek şöyle buyurdu: "*Ancak bunun birtakım şartları vardır ve bu şartlardan biri benim.*"⁽¹⁾ (Yani azaptan güvende olmaya neden olan Allah'ın birliğine inanmanın birtakım şartları vardır ve benim imame-timi [ve Ehlibeyt İmamları'nın velâyetini] kabul etmek, bu şartlardan biridir.)

Diğer tarih kitaplarında ise şöyle nakledilmiştir:

İmam Rıza (a.s) bu hadisi buyurduğu zaman, Nişabur halkı⁽²⁾ İmam'ı (a.s) görme şevkiyle toplanmış ve çok kalabalık olmuşlardı. Feryat ve ağlamalarından dolayı ta öğlene kadar hadis söyleme imkânı olmadı. Halkın önde gelenleri ve kadılar: "Ey insanlar! Dinleyin; Ehlibeyt'i inciterek Resulullah'ı (s.a.a) incitmeyin; susun..." diyorlardı. Sonunda İmam Rıza (a.s) halkın ıstıyakı arasında yukarıdaki hadis buyurdu ve yirmi dört bin kişi İmam'ın (a.s) sözlerini yazmaya koyuldu.⁽³⁾

Herevî şöyle diyor: İmam Rıza (a.s) Nişabur'dan çıktı ve Dehsorh köyünde⁽⁴⁾ kendisine: "Öğle oldu, namaz kılmayacak mısınız?" diye sordular. İmam (a.s) merkebinden aşağı inip su istedi. Ama bizim yanımızda su yoktu. İmam (a.s) mübarek eliyle yeri eştı ve oradan bir su kaynamaya başladı. O sudan

1- Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.134

2- Nişabur, o dönemde Horasan'ın büyük şehirlerinden birisiydi. Çok kalabalık ve bayındır bir yerdı; bu şehir daha sonra Moğolların saldırısında yerle bir edildi.

3- Biharul-Envar, c.49, s.127

4- Dehsorh, Şerifabad'ın yaklaşık 3 km. ve Meşhed şehrinin yaklaşık 39 km. uzaklığında bir köydür. bk. Muntahab-i Tevarih, s.544

İmam (a.s) ve beraberindeki herkes abdest aldı. Bu suyun çıktığı yer, günümüzde de belli ve bilinmektedir.⁽¹⁾

Senabad'a ulaştığı zaman halkın taşlarından kap yaptıkları bir dağa yaslanarak: *"Allah'ım! Halkı bu dağdan yararlandır ve bu dağdan yonttukları kaplara bırakılan şeylere bereket ver."* bu-yurdu. Sonra o dağın taşından kendisine kazan getirmelerini ve yemeğini o kazanın dışında başka bir şeyde pişirmemele-riniemretti.⁽²⁾

İmam (a.s) zahmetsiz ve az yemek yerdi.⁽³⁾

Sonra Tûs şehrinde Humeyd b. Kahtabe Taî'nin evine inip Harun Reşid'in defnedildiği kubbenin altına girdi.⁽⁴⁾ Sonra Harun'un mezarının bir tarafına bir çizgi çizerek şöyle bu-yurdu:

Burası benim toprağımdır; ben burada defnedileceğim. Yakında Allah Teâlâ burasını Şiîlerime ve beni sevenlere ziyaretgâh kılacaktır...⁽⁵⁾

Sonunda İmam Rıza (a.s) Merv'e ulaştı ve Me'mun onu baş-kalarından ayırarak özel bir eve yerleştirip çok saygı göster-di.⁽⁶⁾

1- Biharu'l-Envar, c.49, s.125; Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.135

2- Meşhed'in meşhur hediyelerinden sayılan kaplar ve diğer eşyalar, bu dağın taşlarından yapılmakta ve günümüzde de bu yapım sürdürül-mektedir. Meşhed halkının geneli İmam'ın (a.s) bu dağ hakkındaki duasından ve onun bereketinden haberdardır.

3- Biharu'l-Envar, c.49, s.125; Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.135

4- Günümüzde İmam Rıza'nın (a.s) türbesinin bulunduğu yerdir.

5- Biharu'l-Envar, c.49, s.125; Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.135-136

6- el-İrşad, Şeyh Müfid, 290

ME'MUN'UN ÖNERİSİ

İmam Rıza (a.s), Merv'e geldikten sonra Me'mun: "Ben hilafetten çekilip bu işi size bırakmak istiyorum; bu konuda sizin görüşünüz nedir?" diye mesaj gönderdi.

İmam (a.s) kabul etmeyince, Me'mun bu defa: "İlk önerimi kabul etmediniz; o hâlde veliahtlığımı kabul etmek zorundasınız." diye haber gönderdi.

İmam (a.s) bu öneriyi de kesin bir ifadeyle reddetti. Me'mun İmam'ı (a.s) yanına çağırarak onunla baş başa konuştu. O sırada Fazl b. Sehl Zu'r-Riyaseteyn de onların yanındaydı. Me'mun: "Ben hilafet ve Müslümanların işini size bırakmak istiyorum." dedi. İmam kabul etmedi. Me'mun veliahtlık önerisini yeniledi; fakat İmam (a.s) yine kabul etmekten sakındı.

Me'mun: "Ömer b. Hattab kendisinden sonra hilafet için altı kişilik bir şûra oluşturdu. Onlardan biri sizin dedeniz Ali b. Ebu Talib'di. Ömer, onlardan kim muhalefet ederse, başını vurmalarını emretti. Şimdi sizin benim bu isteğimi kabul etmekten başka bir seçeneğiniz yoktur; bundan başka bir çare göremiyorum." dedi. Me'mun bu sözüyle üstü kapalı bir şekilde İmam Rıza'yı (a.s) ölümle tehdit etti. İmam Rıza veliahtlığı kabul etmek zorunda kalınca, şöyle buyurdu:

Ben emir ve nehiyde bulunmamak, müftü ve kadı olmamak, birini makamından azletmemek ve birini göreve

atamamak, hiçbir şeyi değiştirmemek şartıyla veliahtlığı kabul ediyorum.⁽¹⁾

Me'mun, İmam'ın (a.s) tüm şartlarını kabul etti ve böylece veliahtlığı ona zorla kabul ettirerek halkı kendine davet etmesini engellemeyi, Alevîleri ve Şîîleri yatıştırmayı ve kendi hükümetinin temellerini sağlamlaştırmayı amaçlıyordu.

İmam Rıza Neden Veliahtlığı Kabul Etti?

1- Reyhan b. Salt şöyle diyor: İmam Rıza'nın (a.s) huzuruna çıkıp şöyle dedim: "Ey Resulullah'ın (s.a.a) oğlu! Bazıları sizin; dünyadan kaçınan, dünya nimetlerine meyil göstermeyen biri olduğunuz hâlde Me'mun'un veliahtlığını kabul ettiğinizi söylüyorlar!"

Bunun üzerine İmam (a.s) şöyle buyurdu:

Bu işin, benim hoşlanmadığım ve istemediğim bir iş olduğuna Allah şahittir. Veliahtlığı kabul etmek ile öldürülmek arasında kalınca, kabul etmek zorunda kaldım... Allah'ın peygamberi Yusuf'u (a.s) bilmiyor musunuz? Mısır azizinin hazinedarlığını kabul etmek zorunda kalınca, onu kabul etti. Ben de veliahtlık makamını zorla kabullenmeye mecbur edildim. Ayrıca bu işe, ancak onun dışında olan biri gibi girdim (öne sürdüğüm şartlarla bu işin dışında kaldım). Bunu Allah'a şikâyet ediyor ve O'ndan yardım diliyorum.⁽²⁾

2- Muhammed b. Arafе şöyle diyor: İmam Rıza'ya (a.s): "Ey Resulullah'ın (s.a.a) oğlu! Neden veliahtlığı kabul ettiniz?" diye sordum. İmam buyurdu ki:

1- el-İrşad, Şeyh Müfid, s.290

2- İlelu'ş-Şerayi, s.227 228; Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.138

Ben, dedem Ali'nin altı kişilik şûraya katılmak zorunda kaldığı gibi buna mecbur edildim.⁽¹⁾

3- İmam'ın hizmetçisi Yasir şöyle diyor: İmam Rıza'nın (a.s), veliahtlığı kabul ettikten sonra ellerini gökyüzüne doğru kaldırıp şöyle dediğini gördüm:

Allah'ım! Sen, bunu istemeyerek ve zorla kabul ettiğimi biliyorsun. O hâlde kulun ve peygamberin Yusuf'u Mısır azizliğini kabul etmesinden dolayı yargılamadığın gibi, bu işten dolayı beni de yargılama.⁽²⁾

4- İmam Rıza (a.s), kendisinin veliaht olarak tayin edilmesine sevinen özel ashabından birine şöyle buyurdu:

Sevinme! Bu iş olmayacak ve bu şekilde kalmayacaktır.⁽³⁾

İmam Rıza'nın (a.s) Tutumu

İmam Rıza (a.s) görünüşte ve sözde veliahtlığı kabul etti; ancak hiçbir sorumluk üstlenmedi, hiçbir işe karışmamayı şart koşarak da pratikte bu görevi kabul etmediğini gösterdi. Me'mun ise İmam'ın (a.s) koştuğu şartları kabul etmesine rağmen bazen bazı işleri İmam'a (a.s) yüklemeye ve onu kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya çalışıyordu. Ama İmam (a.s) sert bir şekilde karşı çıkıyor ve hiçbir şekilde onunla iş birliğine yanaşmıyordu.

Muammer b. Hallad şöyle diyor:

İmam Rıza (a.s) bana şöyle nakletti:

1- Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.141

2- Emalî, Şeyh Saduk, s.72

3- el-İrşad, Şeyh Müfid, s.292

Me'mun bana: "Güvenilir adamlarından bazılarını tanıt da, bana karşı ayaklanan şehirlerin valiliğini onlara bırakayım." dedi.

Ben ise ona şöyle dedim: "Kabul ettiğin şartlara bağlı kalırsan, ben de sözüme bağlı kalırım. Ben bu işi emir ve nehiyde bulunmamak, hiç kimseyi bir işe atayıp azletmemek, senin müşavirin olmamak şartıyla kabul ettim. Vallahi hilafet benim düşünmediğim bir şeydir; zaten benim ölümüm senden önce olacaktır. Medine'de olduğum zaman merkebime binerek gidip geliyordum. Halk ihtiyaçlarını bana sunuyor, ben de yerine getiriyordum. Onlarla ben amca-yeğen gibiydik (birbirine bağlı kişiler gibi samimiydik); mektuplarım şehirlerde kabul edilir, saygı duyulurdu. Sen, bana Allah'ın vermiş olduğu nimetten fazlasını vermiş değilsin. Bana herhangi bir şeyi vermek istesen eğer, o da Allah'ın bana verdiği bir nimettir." Me'mun bunun üzerine: "Ben sözüme bağlıyım." dedi.⁽¹⁾

Veliahtlık Merasimi

İmam Rıza (a.s) açıklandığı şekliyle veliahtlığı kabul ettikten sonra, Me'mun bunu halka bildirip siyasî olarak bundan yararlanmak, riyakârca bir tutumla bu işten dolayı çok sevinçli ve memnun olduğunu göstermek için perşembe günü saray adamlarına bir kutlama meclisi düzenledi. Fazl b. Sehl de dışarı çıkarak halka, Me'mun'un İmam Rıza (a.s) hakkındaki niyetini ve İmam'ın (a.s) veliahtlığını ilan ederek Alevîlerin her zamanki gibi yeşil elbiseler giyip perşembe günü İmam'a (a.s) biat etmeye gelmelerini duyurdu.

Belirtilen günde bütün saray erkânı, ordu kumandanları, kâdılar ve diğer kesimler yeşil elbiseler giyerek hazır oldular.

1- Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.164

Me'mun gelip yerine oturdu. İmam (a.s) için de özel bir yer ayırmışlardı. İmam (a.s) yeşil elbise giymiş, başına sarığını sarmış ve kılıç kuşanmış olduğu hâlde gelip oturdu. Me'mun, oğlu Abbas'ın İmam'a (a.s) biat eden ilk kişi olmasını emretti. İmam (a.s), tersi yüzüne, iç tarafı ise biat eden kişiye doğru bakacak şekilde elini kaldırdı.

Me'mun: "Biat için elini aç." dedi.

İmam (a.s): "*Resulullah böyle biat ederdi.*" buyurdu.

Sonra halk, İmam'ın (a.s) eli herkesin elinin üstünde olduğu hâlde biat etti. Bu merasimde para keseleri dağıtıldı, hatipler ve şairler İmam'ın (a.s) fazileti ve Me'mun'un yaptığı bu iş hakkında konuşma yapıp şiirler okudular.

Daha sonra Me'mun İmam Rıza'ya (a.s): "Siz de bir hutbe okuyup konuşma yapsaydınız!" dedi.

İmam Rıza (a.s), Allah'a hamd ve sena ettikten sonra, oradakilere hitaben şöyle buyurdu:

Bizim Resulullah'tan taraf sizin üzerinizde bir hakkımız vardır. Sizin de bizim üzerimizde Resulullah'tan taraf bir hakkınız vardır. Sizler bize karşı olan hakkınızı yerine getirdiğiniz zaman, bizim de sizin hakkınızı yerine getirmemiz ve eda etmemiz gerekir.

İmam Rıza (a.s) bu merasimde, bunun dışında bir şey söylemedi.

Me'mun, dirhemlerin İmam Rıza (a.s) adına sikke olarak bastırılmasını emretti.⁽¹⁾

1- el-İrşad, Şeyh Müfid, s.291 292

BAYRAM NAMAZI KILDIRMAK

Bir bayram günü Me'mun İmam'a (a.s) bayram namazında imamlık yapmayı kabul edip, namazı kıldırması için haber gönderdi. İmam (a.s): *"Seninle aramızdaki anlaşmanın şartlarını biliyorsun; beni namaz kıldırımdan mazur gör."* diye cevap verdi.

Me'mun: "Bu işten maksadım, halkın emin olup sizin faziletinizi bilmeleridir." dedi!

Elçi, Me'mun'la İmam (a.s) arasında bu şekilde birkaç defa gidip geldi. Me'mun çok ısrar edince, İmam Rıza (a.s) şöyle buyurdu:

Ben daha çok beni bu işten muaf görmenizi istiyorum. Anlaşılan kabul etmiyorsunuz. Eğer ben bu işi yapmak zorunda isem, o zaman bayram namazını kıldırma için evden Resulullah ve Emîrül-Müminin Ali gibi çıkacağımı bilmiş olarsınız.

Me'mun kabul ederek: "İstediğiniz gibi çıkın." dedi. Sonra ordu kumandanlarının, saray erkânının ve genel olarak halk tabakasının bayram sabahı İmam'ın (a.s) evinin önünde toplanmalarını emretti.

Bayram sabahı güneş doğmadan, cadde ve sokaklar iştiyaklı halkla dolup taşı. Hatta kadınlarla çocuklar da gelip İmam Rıza'nın (a.s) evinin önünde dışarı çıkmasını beklediler. Ordu

kumandanları da ordularıyla birlikte atlarına binmiş, İmam'ın (a.s) evinin önünde durmuşlardı.

Güneş doğmuştu. İmam Rıza (a.s) gusül aldı, elbiselerini giydi, pamuktan dokunmuş beyaz renkli sarığını başına koydu; bir ucunu göğsüne sarktı, diğer ucunu ise omuzlarından arkaya attı; güzel kokular süründü, eline esasını aldı ve yanındakilere: *"Benim yaptıklarımı aynen yapın."* diye buyurarak yola çıktı.

Ayak yalın, paçalar yaklaşık dizlere kadar çemrenmiş bir hâlde birkaç adım yürüdü. Sonra başını göğe doğru kaldırıp tekbir getirdi. İmam'ın (a.s) beraberindekiler de tekbirlerde İmam'a eşlik ettiler... Bahçe kapısına ulaşıncı, İmam (a.s) durdu.

Ordu komutanları İmam'ın (a.s) hâlini görünce, hemen atlarından indiler, ayakkabılarını çıkardılar ve yalın ayak toprak üzerinde durmaya başladılar.

İmam Rıza (a.s) kapının önünde tekrar tekbir getirince, kalabalık halk kitlesi de ona iştirak etti, tekbir getirdi. Öylesine muhteşem ve yüce bir sahne oluştu ki, sanki gök ve yer İmam'la (a.s) birlikte tekbir getiriyordu. Bu sahne, Merv halkının tamamını heyecana boğdu. Herkes ağlıyor ve feryat ediyordu.

Fazl b. Sehl bu durumu görünce, hemen gidip Me'mun'a durumu haber verdi ve "Ey Emîr! Rıza bu şekilde namaz kılmaya giderse, fitne çıkar; halk ayaklanır; biz canımızın tehlikeye girmesinden endişeleniyoruz; onu geri çevirseniz daha iyi olur." dedi.

Me'mun, İmam'a (a.s): "Size zahmet verdik; sizin zahmet ve meşakkate düşmenizi istemeyiz asla. Geri dönün lütfen! Daha önce namaz kıldıran kimse, yine halka namaz kıldırsın." diye haber gönderdi.

Bunun üzerine İmam (a.s) ayakkabılarını getirmelerini istedi. Sonra ayakkabılarını giyip merkebine binerek evine döndü.⁽¹⁾

Bu hareket üzerine halk, Me'mun'un kendilerini aldatmak istediğini, İmam'ın (a.s) hakkında yaptığı her şeyin sadece riyadan ibaret olduğunu, onun bu hareketleriyle siyasî manevralar yaptığını ve bunun dışında herhangi bir hedef gütmeyi anladığını anlamış oldu.

1- el-İrşad, Şeyh Müfid, s.213 214; Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.148 149

İMAM'IN İLMÎ MÜNAZARALARI

Me'mun'un İmam Rıza'ya (a.s) karşı uyguladığı başka siyasî komploları da vardı. İmam'ın (a.s) toplumdaki yüce makamından rahatsız olan Me'mun, ilminden yararlanma bahanesiyle İmam'ı rencide etmek ve yenilgiye uğratarak halkın gözünden düşürmek için âlimlerin onunla münazara etmelerini ve tartışma yapmalarını istiyordu.

Bunun için gerekli ortamı oluşturup İmam ile kendisinin güvendiği bilginleri karşı karşıya getiriyordu. Bütün çabası, İmam'ı yenilgiye uğratarak küçük düşürmektir. Aklınca toplumun İmam'a karşı sevgisini azaltacak, İmam'ı halkın gözünde düşürecek ve önemsiz biri olduğunu yansıtmış olacaktı.

Fakat Me'mun'un bu hilesi de tutmadı. İmam'ın daha da bir yücelmesi, Me'mun'un da alçalıp daha da bir mahcup olması dışında hiçbir işe yaramadı.

Her ilmî toplantıda İmam'ın (a.s) ilâhî ilim güneşi daha çok parlıyordu; her defasında Me'mun gibi hilekâr, düzenbaz yarasaları kıskançlık ateşi yakıp kavuruyor ve gözlerini kör ediyordu.

Yaklaşık bin yıl önce yaşamış büyük Şia fakih ve muhaddisi Şeyh Saduk şöyle diyor:

Me'mun çeşitli sapık gruplardan olan kelmacıları davet ediyor, İmam'a (a.s) duyduğu kin ve kıskançlıktan dolayı onların İmam'a (a.s) üstün gelmesini ve galebe çalmasını

diliyordu. Fakat İmam (a.s) her kimle münazara yapsa, karşındaki kişi onun (a.s) fazilet ve üstünlüğünü itiraf edip İmam'ın (a.s) istidlali (delilleri) karşısında teslim oluyordu.⁽¹⁾

Nevfelî şöyle diyor:

Me'mun, Fazl b. Sehl'e Caselik, Re'su'l-Calut, Sabiîn'in ileri gelenleri, Hürbüzlerin büyüğü, Zerdüşť âlimleri, Nestas-i Rumî ve mütekellimler/kelamcılar⁽²⁾ gibi çeşitli fırkaların önde gelen simalarını bir araya toplamasını emretti; Fazl da onları topladı.

Me'mun, İmam'a (a.s) hizmetçisi Yasir vasıtasıyla haber gönderdi; eğer isterse bu inançların ileri gelenleriyle konuşup tartışabilir diye bildirdi. İmam (a.s) da: *"Yarın geleceğim."* buyurdu. Yasir dönünce İmam (a.s) bana: *"Ey Nevfelî! Sen Iraklısın; Iraklılar da zeki olurlar. Me'mun'un, müşrikleri ve değişik inanç sahiplerini çağırıp toplamasından ne anlıyorsun?"* diye sordu.

Ben: "Sana feda olayım, sizi imtihan edip bilgi seviyenizi öğrenmek istiyor." dediğimde, İmam (a.s): *"Onların benim delilimi çürütmelerinden korkuyor musun?"* buyurdu.

Ben: "Hayır vallahi, kesinlikle böyle bir endişem yok; ben Allah'ın sizi onlara galip kılacağını umuyorum." dedim.

İmam (a.s): *"Ey Nevfelî! Me'mun'un bu hareketinden ne zaman pişman olacağını öğrenmek istiyor musun?"* buyurdu.

1- Biharu'l-Envar, c.49, s.175 176

2- Caselik, Hristiyan papazların reisi, Patrik; Resul Calut, Yahudi bilginlerinin reisi, Hahambaşı; Saibiîn, meleğe tapanlar veya yıldızperestler ya da nübüvvet ve herhangi bir şeriata inanmayanlar; Horboz, "Horbod"un Arapça'sı olup ateşperestlerin tapınağının hizmetçisi ve kadılar; Nestas, Romalı tabip; Mütekellim ise, akait ilminde uzman olan kişiler demektir.

Ben: "Evet." diye arz ettiğimde, İmam (a.s) buyurdu ki:

Ben Tevrat'a inananlara Tevrat'la, İncil'e inananlara İncil'le, Zebur'a inananlara Zebur'la, Saibiîn'e kendilerinin konuştuğu İbranice ile diğerlerine de kendi delil ve dilleriyle cevap verdiğim zaman, herkese galip gelip delillerini çürütmem sonucu kendi inanç ve sözlerinden vazgeçip bana yöneldikleri zaman, Me'mun oturduğu makamın onun hakkı olmadığını anlayacak ve işte o zaman pişman olacaktır.

İmam (a.s) daha sonra: *"La havle ve la kuvvete illa billahi'l-Ali-yi'l-Azim/Ulu ve Yüce Allah'tan başka güç ve kudret sahibi yoktur."* dedi.

Ertesi gün sabahleyin İmam (a.s) onların meclisine gitti. Yahudi âlimi Hahambaşı dedi ki:

Biz senden Tevrat, İncil, Davud'un Zebur'u, İbrahim ve Musa'nın Suhuf'u dışında verdiği hiçbir cevabı kabul etmeyeceğiz.⁽¹⁾

İmam Rıza (a.s) onun bu şartını kabul etti ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini ispatlamak için onlara Tevrat, İncil ve Zebur'dan ayrıntılı deliller getirdi; onlar da İmam'ı onayladılar. Sonra İmam diğerleriyle tartıştı. Herkes sustuktan sonra da şöyle buyurdu:

Ey topluluk! Sizin aranızda muhalif ve sorusu olan varsa, korkmadan ve çekinmeden sorsun.

1- Hahambaşı Yahudi olup İncil'e inanmadığı hâlde onun hakkında bilgi sahibiydi. Onun için bu yolla da İmam'ı (a.s) Hristiyanların karşısında imtihan etmek istiyordu. Bu nedenle İmam'ın İncil'le de cevap vermesini istedi.

Bunun üzerine kalam ilminde ve tartışmada eşsiz bir kişi olan İmran Sabî şöyle dedi:

Ey bilgin kişi! Eğer kendin sormamızı istemeseydin sormazdım. Ben Kûfe, Basra, Şam ve Cezire'ye gidip oradaki mütekellimlerle tartıştım; fakat bana Allah'ın birliğini ispatlayacak birini bulamadım

İmam Rıza (a.s) Allah'ın birliğini ispatlamak için ayrıntılı bir delil getirince,⁽¹⁾ İmran ikna oldu ve dedi ki:

Efendim! Anladım ve gerçekten Allah'ın böyle olduğuna, Muhammed'in Allah'ın kulu olduğuna ve onu insanları hidayet etmek için hak dinle gönderdiğine tanıklık ediyorum.

Sonra kibleye doğru dönerek secde edip Müslüman oldu.

Mütekellimler İmran Sabî'nin sözlerini duyunca, artık bir şey sormadılar.

Günün son vakitlerinde Me'mun kalkarak İmam'la (a.s) birlikte eve gitti ve halk da dağıldı.⁽²⁾

1- İmam Rıza'nın (a.s) o mecliste sunduğu ayrıntılı ve derin delil Tevhid-i Saduk kitabında zikredilmiştir.

2- Tevhid-i Saduk, s.427-429 ve İsbatu'l-Hidaye, c.6, s.45-49

İMAM RIZA'NIN (A.S) ŞAHADETİ

Me'mun hedeflerine ulaşmak için hiçbir şeyden geri kalmadı; ama İmam'ın azamet, yücelik ve halkın ona karşı olan ilgisinde en ufak bir azalma olmadı. Aksine, bu alaka günden güne daha da arttı. İmam'ın (a.s) toplumsal kişiliğini lekelemek için o kadar çaba sarf etmesine rağmen şahsiyet ve saygınlığının daha da yüceldiğini anlayınca, sonunda İmam'ı (a.s) öldürmeye karar verdi.

Her geçen gün İmam'ın (a.s) hak üzere olduğu, Me'mun'un ise hilebazlığı açığa çıkıyordu. Diğer yandan Abbasîler ve taraftarları, Me'mun'un veliahtlığı İmam Rıza'ya (a.s) bırakmasından rahatsızdılar. Hatta durum öyle bir hadde vardı ki, sırf muhalefet etmek için Bağdat'ta İbrahim b. Abbas'a biat etmişlerdi. Birkaç yönden Me'mun'un hükümeti tehlikeye düşmüştü. Bunun için Me'mun hem İmam'dan (a.s) kurtulmak, hem de Abbasîler ve taraftarlarının rızasını kazanmak maksadı ile gizlice İmam'ı (a.s) zehirleyip ortadan kaldırdı. İmam'ın şahadetinden sonra Me'mun, Abbasîlere şöyle yazdı:

Siz, "Veliahtlık makamını neden Ali b. Musa Rıza'ya bıraktın?" diye beni eleştiriyordunuz; haberiniz olsun ki o öldü; ohâldebana ita'at edin.⁽¹⁾

1- Tarih-i Taberî, c.11, s.1030; el-Bidayetu ve'n-Nihaye, c.10, s.149, Haya-tu'l-İmami'r-Rıza, s.349'dan naklen

Me'mun, İmam Rıza'nın taraftar ve izleyicilerinin onun şahadetinden haberdar olmalarını engellemeye, hile ve riyakârlıkla cinayetini gizlemeye ve İmam'ın (a.s) kendi ece-liyle öldüğünü söylemeye çalıştı. Ancak gerçeği gizleyeme-di; zira İmam'ın (a.s) özel ashap ve yakınları işin iç yüzünü öğrenmişlerdi.

İmam Rıza'nın (a.s) yakın ashabından olan Ebu Salt Herevî, İmam'la (a.s) Me'mun arasında geçenleri ve İmam'ın şahade-tini açıklamıştır.

Ahmed b. Ali Ensarî şöyle diyor: Ebu Salt'tan: "Me'mun gö-rünüşte İmam'a saygı gösterip onu kendisine veliaht tayin etmesine rağmen nasıl onu öldürmeye kalkışabilir?" diye sor-dum. Ebu Salt şöyle cevap verdi:

Me'mun, İmam Rıza'nın (a.s) azamet ve yüceliğini görün-ce, ona saygı ve sevgi gösterdi. İmam'ın (a.s) dünyaperest olduğunu halka göstermek ve gözden düşürmek için ken-dine veliaht tayin etti.

Bunlarla İmam'ın (a.s) takva ve dünyadan sakınma tavrı-na bir zarar gelmediğini, halkın onda maneviyattan başka bir şey görmediğini, bu nedenle halk arasında makam ve faziletinin günden güne arttığını gördü.

Bu defa da ilmî müzakerelerde birinin İmam'a galip gel-mesi, böylece İmam'ın (a.s) bilginler karşısında ilmî olarak yenik düşmesi ve nihaî olarak da ilmî açıdan eksikliğinin halka duyurulması için çeşitli şehirlerden bazı mütekel-limleri bir araya topladı.

Ancak Yahudi, Hristiyan, Ateşperest, Sabîi, Berehmenler, mülhit ve dehrîler ve yine Müslüman fırkalardan kim İmam'la (a.s) tartıştıysa, İmam ona üstünlük sağladı ve delilinin üstünlüğünü itiraf ettirdi.

Böyle olunca, halk: "Vallahi" dediler, "İmam, hilafete Me'mun'dan daha lâyıktır."

Me'mun'un casusları bu haberleri ona bildiriyor ve o da bu haberi duyunca, öfkeleniyordu. Kıskançlık ateşi körükleniyordu.

Yine İmam (a.s), Me'mun karşısında hakkı söylemekten çekinmiyordu. Birçok kere Me'mun'un hoşlanmadığı şeyleri dile getirmişti. Bu da Me'mun'un İmam'a (a.s) karşı kin ve öfkesinin artmasına neden olmuştu.

Me'mun İmam'a (a.s) karşı çeşitli hile ve desiselerle herhangi bir sonuç alamayacağını anlayınca, İmam Rıza'yı (a.s) gizlice zehirlemeye karar verdi.⁽¹⁾

İmam Rıza (a.s) ile birlikte olan ve cenaze törenine katılan Ebu Salt şöyle diyor:

Merv'den Bağdat'a dönerken, Tus'ta Me'mun İmam'ı (a.s) zehirli üzümle zehirleyip öldürdü.⁽²⁾

İmam Rıza'nın (a.s) tertemiz cenazesi, daha önce Harun'un defnedildiği kubbenin altında, Harun'un mezarının önüne defnedildi.

İmam Rıza (a.s) hicrî 203 yılında safer ayının sonunda, elli beş yaşında şahadet makamına ulaştı.

Allah'ın, peygamberlerin, temiz ve salih kulların selâmı onun kutlu ruhuna olsun.

Tarihin sessiz kalması ve tahrif edilmesi, Me'mun gibi bazı zalimlerin cinayetlerinin boyutlarının gelecek nesil için doğru-dürüst bir şekilde aşikâr olmamasına neden oldu.

1- Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.241

2- Uyunu Ahbari'r-Rıza, c.2, s.245

Me'mun rezillik ve hilekârlıkla sonunda İmam'ı (a.s) zehirleyerek öldürmekle kalmadı, ona bağlı olan kişiler, önde gelen Alevîler ve İmam'a (a.s) sadık kalan Şiîlerden birçoğunu da ya ortadan kaldırdı ya da çeşitli şehirlere, dağlara ve çöllere sürdü.

Onlara karşı izlenilen kötü davranış ve baskılar, o saygın kimselerin her birinin bir kenara kaçıp gizlenmesine ve adsız-sansız köşe bucak saklanmasına sebep oldu. Sonunda bazıları şahadet şerbetini içti, bazıları da kimliği bilinmeden yaşayıp göçüp gittiler.

Onlardan birçoğunun hayatı hakkında bazı Şiîler tarafından yazılıp korunanlar dışında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

İMAM RIZA'DAN VECİZ SÖZLER

Burada bereketlenmek, İmam Rıza'nın (a.s) ilminden yararlanmak için onun bazı buyruklarını zikrediyoruz:

- 1- Kişi, dilinin altında saklıdır; söz söylediğinde açığa çıkar, bilinir.⁽¹⁾
- 2- Bir işi yapmadan önce onun hakkında iyice düşünmek, seni pişmanlık duymaktan korur.⁽²⁾
- 3- Kötü insanlarla oturup kalkmak, iyi kişilere karşı kötü zandabulunmayanedenolur.⁽³⁾
- 4- Allah kullarına karşı düşmanlık etmek, ahiret için ne de kötü bir azıktır!⁽⁴⁾
- 5- Kendi makam ve yerini bilen bir kişi helâk olmaz.⁽⁵⁾
- 6- Hediye, kalplerden kinleri giderir.⁽⁶⁾
- 7- Kıyamet günü bana en yakın olanınız, ahlâkı en güzel olanınız ve ailesine karşı iyi davrananınızdır.⁽⁷⁾

1- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.291-294

2- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.291-294

3- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.291-294

4- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.291-294

5- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.294-305

6- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.294-305

7- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.285-290

8- Müslüman'a ihanet eden bizden değildir.⁽¹⁾

9- Mümin öfkelendiği zaman, öfkesi onu haktan uzaklaştırmaz.⁽²⁾

10- Allah boş konuşmaya, malı har vurup harman savurmaya ve (yersiz) çok soru sormaya öfke duyar.⁽³⁾

11- Halka sevgi göstermek, aklın yarısıdır.⁽⁴⁾

12- İşlerin en zoru üçtür: Kendi aleyhine tamamlansa da hakkı söylemek, her durumda Allah'ı anmak, mümin kardeşleri malında eşit kılmak (malî yardımda bulunmak).⁽⁵⁾

13- Cömert kişi, başkalarının kendisinin hazırladığı yemekten yemeleri için onların kendisi için hazırladığı yemekten yer.⁽⁶⁾

14- Kur'ân, Allah'ın buyruğudur; onu bırakmayın ve hidayeti ondan başkasında aramayın; aksi durumda saparsınız.⁽⁷⁾

1- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.285–290

2- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.285–290

3- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.285–290

4- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.285–290

5- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.285–290

6- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.294–305

7- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.294–305

İMAM RIZA'NIN BAZI SORULARA CEVABI

1- Allah nasıl ve nerededir?

Böyle düşünmek, kökten yanlıştır. Zira mekân Allah'ın yarattığı bir şeydir; O'nun için mekân söz konusu olmaz. Niceliği O yaratmıştır, kendisi nicelikten -ve terkipten- münezzehtir. O hâlde Allah Teâlâ nicelik ve mekânla tanınmaz, duyu organlarıyla hissedilmez; hiçbir şeyle mukayese edilip hiçbir şeye benzetilmez.

2- Allah Teâlâ ne zaman meydana gelmiştir?

Ne zaman yoktu ki, meydana geldiği zamanı söyleyeyim.

3- Evrenin hâdis olduğuna (sonradan yaratıldığına) deliliniz nedir?

Sen yoktun, sonra meydana geldin; senin, kendini yaratmadığını ve senin gibi birisinin de seni yaratmadığını biliyorsun.

4- Allah'ı bize tavsif eder misiniz?

Allah'ı kıyasla tavsif eden, sürekli yanlış ve sapıklık içerisindedir; onun söylediği söz de çirkindir. Ben Allah'ı zihnimde O'ndan bir suret ve şekil tasarlamadan kendisini tanıtır ve tavsif ettiği gibi tavsif ediyorum.

Allah hislerle idrak edilmez. O, insanlarla mukayese edilmez. Benzetilmeden bilinir, tanınır. Makamının yüceliğine rağmen herkese yakındır.

O'na eş, benzer koşulmaz. Kendi yaratıklarıyla örneklen-
dirilmez, onlara benzetilmez.

Yargısında kimseye zulmetmez... Ayet ve nişanelerle
tanınır.⁽¹⁾

5- Yeryüzü imam ve hüccetsiz kalır mı?

Yeryüzü bir an göz açıp kapatıncaya kadar dahi imam ve
hüccetsiz kalsa, tüm ehlini yutar.

6- Hz. Mehdi'nin (a.f) zuhuru hakkında bir açıklama yapar
mısınız?

Zuhuru beklemenin, zuhurun bir parçası olduğunu bil-
mez misiniz?

Adam: "Bilmiyorum; bana öğretin." demesi üzerine şöyle bu-
yurdu:

Evet, zuhuru beklemek zuhurun bir parçasıdır?⁽²⁾

7- İman ve İslâm nedir?

Bâkır-ı'l-Ulum (a.s) buyurmuştur ki: "İman, İslâm'dan
yüksek bir derecedir; takva ise imandan üstün bir derece-
dir; yakın de takvadan üstte bir mertebedir. Halk arasında
yakinden daha az bir şey taksim edilmemiştir."⁽³⁾

8- Yakın nedir?

Allah Teâlâ'ya tevekkül etmek, O'nun irade ve isteği kar-
şısında teslim olmak, O'nun kazasına razı olmak, işlerini
Allah'a bırakmak (ve O'ndan maslahat dilemek).⁽⁴⁾

1- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.10-47

2- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.277

3- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.258

4- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.258

9- Amelleri yok eden kendini beğenmişlik nedir?

Kendini beğenmenin dereceleri vardır; ondan bazısı şöyledir: Çirkin bir iş insanın gözüne güzel ve çekici görününce onu iyi sanır, ondan memnun olur, iyi bir iş yaptığını sanır. Ve yine kul Rabbine iman eder ve sonra bu işinden dolayı Allah'a minnet eder; oysa minnet etmek Allah'ın hakkıdır.⁽¹⁾

10- Hz. İbrahim'in (a.s) kalbinde şüphe olduğu için mi "Kalbim mutmain olsun diye." arz etti?

Hayır; İbrahim'in yakini vardı; fakat yakininin artmasını diliyordu.⁽²⁾

11- İnsanlar Emîrül-Müminin Ali'nin (a.s) faziletini, Resulullah'ın (s.a.a) yanındaki makam ve mevkisini bildikleri hâlde, neden ondan uzaklaşıp başkalarına yöneldiler?

Çünkü Emîrül-Müminin Ali, Allah ve Resulü ile savaş hâlinde olanları; onların babalarını, kardeşlerini, amcalarını, dayılarını ve yakınlarından birçoklarını öldürmüştü. Bu da onların Ali'ye karşı kin besleyip düşmanlık gütmelerine neden olmuştu. Bu nedenle Ali'nin onların önder ve velisi olmasını istemiyorlardı. Ancak başkaları Resulullah'ın yanında ve düşmanla cihat konusunda Emîrül-Müminin Ali'nin makam ve mevkiine sahip olmadıklarından, onlara karşı bu his ve düşmanlıkları yoktu. İşte halkın, Emîrül-Müminin Ali'den uzaklaşıp başkalarına yönelmelerinin nedenibudur.⁽³⁾

1- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.285

2- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.315

3- Müsned-i İmam Rıza, c.1, s.81